

*Frisk Luft – Nu! är ett nätverk av människor från Norrland till Skåne.
Vi kämpar för hälsosam och ren luft i vår boendemiljö – fri från rök och andra
hälsofarliga utsläpp från husuppvärmning. För ett friskt och gott liv för oss, våra
barn, barnbarn och för kommande generationer.
Vi samverkar med liknande organisationer, bl a i USA, Canada och Danmark.
Vi står helt oberoende från politiska partier.*

Miljödepartementet
10333 Stockholm

2019-09-30

Remissvar.

Naturvårdsverkets rapport "Kartläggning och analys av utsläpp från vedeldning".

Diarienummer M2019/00796/KI

Sammanfattning

Vi är positiva till förslaget om att öka utfasningstakten för konventionella vedpannor. Om eventuell premie ska utgå, ska det vara för att ersätta vedpannor med värmekällor som bygger på *utsläppsfria alternativ*, så som *anslutning till fjärrvärme eller olika typer av värmepumpar eller solenergi*.

Ingen fastbränsleanordning som släpper ut hälsofarliga ämnen är acceptabel, då det finns utsläppsfria alternativ.

Dock anser vi att förslaget behöver kompletteras med följande åtgärder:

- Utbytet bör vara genomfört till år 2023
- Konverterade pelletspannor måste omfattas av förslaget
- Restriktioner måste införas även för lokaleldstäder
- BBR 2017 behöver införas vid byte av vedpanna på landsbygden

Den föreslagna teknikregleringen bör redan nu omfatta även lokaleldstäder. Likaså eldstäder utanför tätort.

Vi välkomnar utredningens förslag till förbättrat system för registrering av eldstäder samt utökad satsning på information om hälsorisker.

Avsnitt 8.2 Förslag till etappmål

Vi anser att utbytet av gamla pannor bör vara genomfört till år 2023. Skälet är att en förbättring av luftkvaliteten i tätort är mycket angelägen av hänsyn till människors hälsa. Med den föreslagna tidsgränsen (2027) kommer det att ta ett antal år innan utbytet accelererar och får någon större inverkan på luftkvaliteten.

Avsitt 10.1 Stöd för utbyte av äldre panna

Även konverterade pellets pannor bör omfattas av ev stöd för utbyte. I Frisk Luft - Nu har vi uppmärksammat problemet med gamla bränslepannor som har konverterats för pelletseldning och som, på grund av bristande reningsteknik, är allvarliga punktkällor lokalt.

Restriktioner behöver införas även för lokaleldstäder. Vi föreslår att stöd för utbyte utvidgas till att även gälla lokaleldstäder till utsläppsfria alternativ. Alternativt anser vi att det är mycket angeläget att starkare utsläppsrestriktioner införs – och implementeras.

I utredningen anges (s. 66) som skäl för att endast prioritera pannor att "Lokaleldstäder är därmed inte oviktiga för måluppfyllelsen men det är mer angeläget att få bort de mer förorenande punktkällorna." Vi vill på det starkaste framhålla att lokaleldstäderna i många tätorter är mycket starkt förorenande punktkällor som ger upphov till allvarliga hälsoproblem. Den kraftiga ökningen av förekomsten av lokaleldstäder i tätorterna under senare år accentuerar problemen för människors hälsa.

9.4.2 Ett system för genomförande

BBR 2017 bör gälla vid byte av vedpanna även utanför tätort för att förhindra att konventionella pannor från tätort installeras utanför tätort. Utan ev "skrotningspremie" eller restriktioner kommer förekomsten av starkt förorenande konventionella pannor utanför tätort att cementeras för lång tid framöver, eftersom det kommer att finnas ett stort utbud av utbytta men fungerande konventionella pannor på marknaden.

10.4.1 Vägledning för kommuner med avseende på kartläggning

Vi välkomnar att kartläggning införs för att stödja kommunerna i arbetet med att kontrollera utsläpp från småskalig vedeldning. Detta har efterfrågats även vid tidigare utredningar. (Text SKL i "Småskalig förbränning av fasta biobränslen" 2010.)

Vår erfarenhet är att inte alla kommuner har kontroll över beståndet. Miljönämnderna vet sällan var föroreningskällorna finns, vilken ålder utrustningen har, om byte har skett, etc.

Kommunerna måste kartlägga beståndet av fastbränsleanläggningar vad gäller typ av eldstad, prestanda, bränsle, ålder m m, användningsgrad. Med hjälp av tillgänglig information om fastbränsleanläggningar kan kommunerna identifiera potentiella problemområden där åtgärder för att minska utsläppen från småskalig vedeldning kan sättas in för att minska utsläppen. Vi vill understryka att samtliga inköp, självbyggen och byten av pannor, rumsvärmare etc ska anmälas. Det är särskilt viktigt att få med vedspisar, öppna spisar och kakelugnar eftersom luftföroreningarna i tätort är störst

därifrån. Större skyldighet att anmäla skulle dessutom kunna medföra en större medvetenhet om utsläppskraven

Ge sotare eller brandtekniker ett utökad uppdrag att utföra kontroll av bränsleanordningarna. Informera utövarna om de krav och det ansvar som följer av utövningen. Följ upp efterlevnaden. Självklart ska registret och kontrollen rapporteras till kommunen och ägas av kommunen.

Vidare verkar kommunernas tillsyn vad gäller luftföroreningar från småskalig vedeldning vara obefintlig, enligt vår erfarenhet. Mätningar görs sällan, eller så går man ihop med någon annan kommun och gör "skattningar". Aldrig i vedområden, mest kring stora vägar eller i centrum, och då är man ju mer intresserad av föroreningar från bilarnas avgaser. Vedrök räknas som ett icke-problem. Det är alltså mycket angeläget att de bristfälliga mätningarna i många kommuner utökas från att primärt gälla städer till att även gälla tätorter, där vedeldning ofta förekommer i mycket större utsträckning än i städer.

10.4.2 Informationsinsats

Frisk Luft Nu välkomnar ökad informationsspridning om utsläpp och hälsoaspekter. Det är mycket angeläget att eldaren får bättre och tydligare information om att det finns ansvar och skyldigheter förbundna med eldandet. En bättre spridning av kunskaperna om negativa hälsoeffekter och negativ klimatpåverkan av vedeldning är viktig för att vända inställningen till vedeldning i Sverige, inte minst bland barnfamiljer!

Vi anser även att reklam för kaminer mm borde ha restriktioner som reklam för alkohol och tobak eftersom röken medför stora hälsorisker samt ett högt antal förtida dödsfall.

Synpunkter ang rapporten i övrigt

Miljömålet Frisk luft lyder: Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.

Ändå tillåts drygt 2 miljoner miljöfarliga anläggningar stå och pysa ut hälsofarliga rökgaser i våra bostadsområden, nära oss. Dagligen. Timmar i sträck.

Hälsovådliga luftföroreningar från rökgaser

NVs rapport har koncentrerats särskilt till bens(a)pyren, partiklar och sot, som alla ingår i vedrök. Men vedrök kan dessutom innehålla bl a svaveldioxid SO₂, bensen, formaldehyd och dioxin (varav sistnämnda ett av de starkaste cancerogena gifter man känner till.)

Bensapyren. Vedeldning uppskattas svara för cirka 80 % av de svenska utsläppen av B(a)P och är därmed den största utsläppskällan. B(a)P är cancerogen (genotoxisk cancerogen), kan förorsaka hudcancer, lungcancer, cancer i urinblåsa, ha negativ födelsepåverkan, förorsaka neurologiska och kognitiva effekter, minskad fertilitet och

kan orsaka mutationer i arvsmassan. Effekter på växande foster har bedömts vara de mest känsliga icke carcinogena effekterna av B(a)P.

Enl IARC: "Eftersom dessa effekter kan förekomma på grund av exponering till en enda B(a)P-molekyl, *kan dessa effekter inte antas ha något gränsvärde.*" Med andra ord, *all exponering är relevant för cancerrisken, ...och det är därför fördelaktigt att minska exponeringen så mycket som möjligt.*" och...*"det går inte att definiera en nivå där hälsoeffekter inte skulle förekomma" ...*

Det är oroväckande att halten överskrids i merparten av landets kommuner!

Partiklar PM_{2,5}. Småskalig vedeldning är även en av de huvudsakliga källorna till utsläpp av partiklar, PM_{2,5}. Även partiklar uppges ha allvarliga effekter på människors hälsa: För tidig död, sjuklighet i hjärt- och kärlsjukdomar, förhöjd risk för demens. Under längre exponering gäller detta även vid *låga nivåer och kortare exponering* (dagar). WHO har dragit slutsatsen att det finns ett *samband mellan partiklar och dödlighet vid nivåer långt under gränsen för WHO's gränsvärde* för PM_{2,5} samt preciseringen för miljömålet frisk luft. . "Åtgärder för att minska halterna kan därför motiveras även vid *förhållandevis god luftkvalitet.*"

Halterna av PM_{2,5} är något högre i södra Sverige och i Skåne på vissa platser, speciellt Malmö.

Sot. Småskalig vedeldning är även den största enskilda källan till utsläpp av sot i Sverige. Sot har hälsoeffekter på andningsorganen. ... " kan sot ha nära 10-faldig större hälsoeffekt per masskoncentration än PM_{2,5}."

Det är anmärkningsvärt att det finns så lite kunskap om sothalterna i vedeldningsområden. Sotförekomsterna behöver skyndsamt kartläggas så att åtgärder kan initieras.

Även **bensen**, som släpps ut från vedrök, är cancerogen.

Dioxin, som kan uppkomma vid småskalig uppvärmning av bostäder, sprids i miljön, är svårnedbrytbart och misstänks påverka immunförsvaret, utveckling av nervsystemet, reproduktionsförmågan, hormonsystemet samt orsaka cancer. Foster och spädbarn är extra känsliga för dioxiner.

För samtliga rökgaser är *barn och äldre* särskilt utsatta hälsomässigt. Samt de som redan har nedsatt hälsa.

Drygt 2 miljoner föroreningskällor/miljöfarliga verksamheter nära oss i vår boendemiljö tillåts släppa ut cancerogena ämnen i luften!

Inom Sverige uppskattas luftföroreningar orsaka cirka 7 500 förtida dödsfall per år. Därav kan *900 härledas till partikelutsläpp från vedeldning.* Detta enbart från *partikelutsläpp.* Hur många förtida dödsfall kan dessutom de andra toxiska ämnena medför – B(a)P, dioxin, sot, bensen?

Även samhällsekonomin och klimatet påverkas

Förutom det mänskliga lidandet beräknas luftföroreningar medföra *samhällsekonomiska kostnader. De sammanlagda hälsoeffekterna beräknas kosta samhället motsvarande 56 miljarder kronor varje år.* (Studie som IVL Svenska Miljöinstitutet och Umeå universitet har utfört på uppdrag av Naturvårdsverket.)

Utsläpp av partiklar, sot och koldioxid påverkar även **klimatet**. Vid dålig förbränning släpps även metan ut. Metan är en växthusgas med 20 gånger större effekt per kilo än koldioxid.

Naturvårdsverkets förslag ang byte och "skrotningspremie"

Naturvårdsverkets förslag är att byta ut de anordningar (äldsta vedpannorna) som släpper ut mest föroreningar. Vedpannornas antal är i och för sig minskande. Rumsvärmarnas bidrag till luftföroreningar kommer däremot att öka i betydelse, beståndet ökar oroväckande, sägs det i rapporten. Med ökade luftföroreningar som följd.

För att motivera ägaren föreslås denne få ett bidrag - skrotningspremie. Vidare föreslås att regleringen skulle *senare kunna kompletteras för lokaleldstäder* om det visar sig att den kraftiga ökningen av antalet lokaleldstäder skulle orsaka problem med luftkvaliteten och samtidigt påverka klimatet genom höga sotutsläpp.

Vi anser att detta förslag inte räcker på långa vägar för att minska luftföroreningarna i våra bostadsområden! **Vi anser att man måste ta ett helhetsgrepp! Lokaleldstädernas utsläpp måste minskas samtidigt!**

Även vid utbyte till keramiska vedpannor släpps föroreningar ut

Naturvårdsverket rapport: Även om bytet skulle ske till keramisk vedpanna, så sker utsläpp av PM_{2,5}. ... "som i sin tur har ungefär *sex gånger högre* utsläpp per tillförd energienhet jämfört med el- och fjärrvärmesektorn."

Och angående B(a)P från keramisk panna..."vilken i sin tur är *tio gånger högre än utsläppen från el- och fjärrvärmesektorn.*"

PP-principen

Polluter pays principle. Det ska kosta att förorena! Vi har andra exempel på det: koldioxidskatten, energiskatt, bilskatt, sopförbränningskatt, skatt på plastkassar, trängselskatt, etc. Det är självklart att verksamhetsutövaren av den miljöfarliga verksamheten ska betala ev administrativa kostnader för t ex utökad anmälningsplikt, kartläggning, kontroll o d.

Tidigare utredningar/rapporter

Problematiken med småskalig vedeldning har tidigare utretts flera gånger. Bl a "Småskalig förbränning av fasta biobränslen" 2010, "Småskalig vedeldning", rapport 4912, 1998, "Åtgärder för att minska utsläpp från småskalig vedeldning", rapport 4687, 1996 och "Utsläpp från småskalig vedeldning", rapport 4270, 1993." En massa fakta har

redan redovisats och förslag har framlagts om att begränsa luftföroreningarna från vedeldning. Inget märkbart har hänt. Alltmedan vedrökens föroreningar accelererat.

Lagstiftning – ett verktyg att åtgärda vedröksproblem?

Enligt våra erfarenheter efter att ha haft kontakt med och hjälpt vedröksdrabbade under 20 år: Lagstiftningen fungerar inte i praktiken som den är tänkt. Det är dålig efterlevnad i de kommuner vi haft kontakt med under dessa år. Vid klagomål görs halvhjärtade utredningar, vetskap om hälsoproblemen är bristfällig eller nonchaleras och vid överklaganden litar överinstanserna på kommunernas utredningar. *Kunskapskravet* prövas inte – vedeldarna förstår ofta inte att deras rök genererar hälsoproblem för övriga boende i området. De litar på reklamen och på den information som kaminbranschen/-leverantörer framför att röken enbart innehåller vattenånga och att vedeldning är miljövänlig. I stället är det en miljöfarlig verksamhet enligt miljöbalken.

Bevisbörderegeln nonchaleras, även av överinstanserna. Utövaren ska visa att eldningen inte medför effekter för människors hälsa – omvänd bevisbörda. Denna bevisning nonchaleras. Verksamhetsutövaren är dessutom skyldig beakta miljöbalkens krav redan då det *föreligger risk* för att något ska inträffa.

De övriga lagparagraferna hoppas gärna också över, även av överinstanserna.

Enl 40 kap FMH får kommunen visserligen meddela föreskrifter om tillfälligt förbud. Men kommunerna gör inget, eftersom det står "tillfälligt". Det ordet har ställt till det, vilket även SKL påpekat tidigare i "Småskalig förbränning av fasta biobränslen" 2010. SKL framförde att de vill se möjligheter för kommuner att införa totalt förbud, och inte endast tillfälligt förbud, mot småskalig förbränning i vissa tätbebyggda områden där meteorologiska och geografiska förutsättningar innebär att olägenheter för människors hälsa kan uppstå. (Ett par kommuner har försökt införa förbud i vissa områden, men fått bakläxa.)

Däremot är man noga med att vedeldarens privatekonomi (*avvägningsregeln*) – att han inhandlat den miljöfarliga verksamheten och betalat dyrt för den - prioriteras framför grannars (de drabbades) hälsa. Att verksamhetsutövaren ska ta fram och bekosta de utredningar som behövs – förekommer inte. I stället ligger bördan på klaganden och kommunen.

Även Plan- och bygglagen och Boverkets byggregler undergrävs. T ex att "Olägenheter till följd av innehållet i rökgaser och avgaser som släpps ut från byggnader ska begränsas." Begränsas? Tolkningsfråga.

Det finns domar och regler etc att gå efter, dock betonas det att "varje ärende är unikt". Även om alla i ett eldstadsrikt område är drabbade, tvingas man klaga personligen. Att få ev rättelse kan ta flera år i anspråk, för oftast måste man överklaga kommunens beslut. Vi har haft kontakt med klaganden som fått ev rättelse först efter 10 – 12 år. Vem orkar med sådana processer – det tar tid och kraft. Dessutom ter sig det hela avskräckande för andra drabbade. Under tiden får eldaren fortsätta elda som han alltid gjort. Många drabbade tvingas flytta. Några för att finna att de hamnat i samma situation på den nya bostadsorten. *Detta kan inte få fortgå!*

I stället för att göra seriösa mätningar ("det är dyrt att mäta") när en drabbad blir utsatt för rökgaser i sitt boende, gör vissa kommuner enkäter och frågar övriga grannar i

området. Är nu grannarna dåligt insatta i vad rökgaserna innehåller och vad de kan medföra för hälsoproblem, och är de dessutom vedeldare själv, så blir ju svaren därefter. Enkäter är ett oseriöst sätt att utreda vedröksproblematiken!

Vi anser också att det saknas **hälsokompetens** i vedeldningsärenden i överinstanserna!

Vi föreslår att en **"Lag om småskalig eldning med fasta bränslen"** införs! Vi har t ex en tobakslag (2018:2088) och det finns föreskrifter om tomgångskörning max en minut. Jämför man med "utsläppen" från cigarettrök och tomgångskörning är det som att sila mygg och svälja kameler.

Marknadsmislyckanden och incitament

Rapporten säger bl a att "miljöskadan inte är inkluderad i priset av produkten, att brukaren inte betalar för utsläppen eller inte förstår att den miljöpåverkan en aktör ger upphov till, drabbar tredje part." ..."Kostnaden för miljöskadorna är idag inte kopplade till användningen av utrustningen, vilket ger felaktiga prissignaler till användaren." *Vi håller helt med! Föraren/utövaren ska betala! Inte tredje part!*

Incitament. "Användare av dessa vedpannor och lokaleldstäder betalar inte fullt ut miljöskadestånderna eller har incitament att minska miljöskadan".

Ett annat incitament att inte efterleva: ..."Hälsoskadorna till följd av utsläpp från småskalig vedeldning uppkommer först långt senare i tiden, till exempel genom lungproblem senare i livet eller förtida dödsfall. Därmed försvagas incitamenten för ägare av vedpannor eller lokaleldstäder att agera i nutid. Ju längre fram i tiden en skada uppkommer, desto svagare är incitamenten att agera i nutid. Sammantaget finns därmed skäl för en tydlig och direkt styrning." *Vi håller helt med! Starkare styrning!*

För Nätverket *Frisk Luft – Nu!*

Viia Delvéus, samordnare

c/o Oxievångsvägen 212

238 39 Oxie

info@friskluftnu.se friskluftnu@live.se

www.friskluftnu.se